

**ԼԵԿՈՆ ՉԱՌԻՇՅԱՆԻ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆԸ
ՀՀ ԱՆԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՇՐՋԱՆՈՒՄ՝
(նվիրվում է ծննդյան 70-ամյակին)**

ԼԻԼԻԹ ԱՐՏԵՄՅԱՆ

Կոմպոզիտոր, դաշնակահար, հասարակական գործիչ, Հայկական երաժշտական համաժողովի նախագահ, Երևանի Կոմիտասի անվան պետական կոնսերվատորիայի ստեղծագործական ամբիոնի պրոֆեսոր, ՀՀ արվեստի վաստակավոր գործիչ Լևոն Չաուշյանի գործունեությունը ՀՀ անկախության շրջանում ծավալվել է երեք հիմնական ուղղություններով՝ ստեղծագործական, հասարակական և մանկավարժական:

1994 թ. Լ. Չաուշյանը հիմնադրել և առ այսօր ղեկավարում է Հայկական երաժշտական համաժողովը՝ հասարակական կազմակերպություն, որի նպատակը հայ ժամանակակից դասական երաժշտության զարգացումն ու տարածումն է Հայաստանում և արտասահմանում: Համաժողովը համերգային գործունեություն է ծավալել Հայաստանում, Բելգիայում, Վրաստանում, Հունգարիայում, Բուլղարիայում, ԱՄՆ-ում, Ռուսաստանում, թողարկել է 9 խտասալիկ, հրատարակել ավելի քան 30 ժողովածու:

Քանալի բառեր – Լևոն Չաուշյան, Հայկական երաժշտական համաժողով, կոմպոզիտոր, դաշնակահար, հասարակական գործիչ:

Կոմպոզիտոր, դաշնակահար, հասարակական գործիչ, Հայկական երաժշտական համաժողովի նախագահ, Երևանի Կոմիտասի անվան պետական կոնսերվատորիայի ստեղծագործական ամբիոնի պրոֆեսոր, ՀՀ արվեստի վաստակավոր գործիչ Լևոն Ալեքսանդրի Չաուշյանի² գործունեությունը ՀՀ անկախության շրջանում ծավալվել է երեք հիմնական ուղղություններով՝ ստեղծագործական, հասարակական և մանկավարժական:

1. Ստեղծագործական գործունեություն

Ակտիվ ստեղծագործական գործունեության մեջ, որտեղ կոմպոզիտորը հավատարիմ է մնացել իրեն բնորոշ կոմպոզիտորական ուրույն գրելաոճին,

¹ Հետազոտությունն իրականացվել է ՀՀ ԿԳՆ գիտության պետական կոմիտեի տրամադրած ֆինանսավորմամբ՝ 16YR-6E045 ծածկագրով գիտական թեմայի շրջանակներում:

² Լ. Չաուշյանի մասին տեղեկություններ քաղել ենք Մ. Ռուխյանի «Портреты армянских композиторов» մենագրությունից: **Рухкян М.** Портреты армянских композиторов, изд. «Наири», Ереван, 2009, стр. 10-53:

գերակշռում են կամերային երաժշտության ժանրերը, այդ թվում՝ լարային չորրորդ (1994), հինգերորդ (2012) և վեցերորդ (2015) կվարտետները, Տրիոն՝ դաշնամուրի, ջութակի և թավջութակի համար (2000), Սոնատը՝ մենակատար ջութակի համար (1997), «Երկխոսություն» պիեսը՝ դաշնամուրի և ալտի համար (2008), Սոնատը՝ կլառնետի և դաշնամուրի համար (1996), «Երկխոսություն» պիեսը՝ դաշնամուրի և թավջութակի համար (2011):

Սիմֆոնիկ երաժշտության ժանրը ներկայացնում է Զութակի կոնցերտի երկրորդ խմբագրությունը (2011) և «Տոնական շեփորներ» նախերգանքը սիմֆոնիկ նվագախմբի համար (2003): Խմբերգային ժանրի ստեղծագործություններն են a cappella խառը երգչախմբի համար գրված Պոեմը՝ ըստ Գ. Նարեկացու «Մատյան ողբերգության» «Ի խորոց սրտի խոսք Աստծո հետ ՁԹ» (2003), «Տաղ ծննդյան» և «Տաղ խաչի վերցման» (2005) խառը երգչախմբերի համար գրված խմբերգերը: Ի դեպ, լարային վեցերորդ կվարտետը, որն առաջին անգամ հնչել է Կոմիտասի անվան պետական լարային քառյակի կատարմամբ, և «Սրբազան Հայաստան» վոկալ-սիմֆոնիկ ստեղծագործությունը (2014) նվիրվել են Հայոց ցեղասպանության 100-ամյա տարելիցին: Վերջինս հնչել է ԱՄՆ-ի մի շարք քաղաքներում՝ Բոստոնում, Ռետրոյթում, Նյու Յորքում, Պրովիդենսում:

Դաշնակահար-կոմպոզիտորի ստեղծագործական հետաքրքրությունների կենտրոնում է շարունակում մնալ դաշնամուրային երաժշտությունը: Այս շրջանին են վերաբերում դաշնամուրային երրորդ՝ «Պատկերներ առանց ցուցահանդեսի» (2004) սոնատը և Երկրորդ սոնատի երկրորդ խմբագրությունը (2014), «Urbis et Orbis» (1997) և «Deja-vu» (2008) դաշնամուրային պիեսները: Ի դեպ, «Պատկերներ առանց ցուցահանդեսի» ծրագրային դաշնամուրային երրորդ սոնատը, որն արդեն ունի կատարողական հարուստ կենսագրություն և քանիցս կատարվել է հայ դաշնակահարների կողմից, բոլորովին վերջերս՝ Հայաստանի կոմպոզիտորների միության կազմակերպած՝ ՀՀ անկախության 25-ամյակին նվիրված հայ ժամանակակից երաժշտության երրորդ՝ «Պրեմիերա» փառատոնի առաջին կամերային համերգի ժամանակ, Կոմիտասի անվան կամերային երաժշտության տանը հնչեց մեր մեկնաբանությամբ³: Միամաս սոնատում կոմպոզիտորն ուշադրություն է դարձրել ոչ այնքան նոր

³ **Ասատրյան Ա.**, Կոմպոզիտորական դպրոցը լավ հերթափոխ ունի. ժամանակակից երաժշտության «Պրեմիերա» փառատոնը կատարեց իր առաքելությունը, «Հայաստանի Հանրապետություն» օրաթերթ, թիվ 82 (6364), 6 մայիսի 2016թ.:

տեխնիկայի, որքան կերպարայնության համար նոր ձևերի ներմուծմանը: Սո- նատում կիրառվել են դիսոնանսի առավելագույն ազատության հետ կապված արտահայտչամիջոցներ: Իսկ ինչպես հայտնի է, դիսոնանսը՝ որպես ակուս- տիկ երևույթ, ընդունակ է երաժշտական ընթացայնության մեջ հաղորդելու ծայրահեղ արտահայտչականություն: Երբեմն կիրառվել է նաև սոնորային գրելաոճ՝ ռեպետիտիվ շարադրանքի համակցությամբ: Պատկերները որևէ կտավի հետ զուգորդական (ասոցիատիվ) նմանություններ չեն կրում: Ըստ էության կոմպոզիտորը ստեղծել է հոգեբանական երաժշտական պատկերներ՝ օգտվելով տոնայնական և ատոնալ գրելաոճի տարաբնույթ հնչյունային հատ- կանիշներից: «Անհրապույր պատկերներ»⁴, որոնք ցուցադրության կարիք չու- նեն: Կատարող դաշնակահարի առաջնային խնդիրն է գեղարվեստական առումով համոզիչ ներկայացնել հակադրվող կերպարների ռելիեֆային ցուցա- դրումը՝ ճշգրտորեն նկատի ունենալով ստեղծագործության դրամատուրգիան:

Կոմպոզիտորի ստեղծագործությունները պարբերաբար հնչում են թե՛ Հայաստանում, թե՛ միջազգային հեղինակավոր բեմահարթակներում՝ Ռուսաս- տանում, Մեծ Բրիտանիայում, ԱՄՆ-ում, Կանադայում, Վրաստանում և այլուր:

2. Հասարակական գործունեություն

1994թ. Լ. Չառույանը հիմնադրել և առ այսօր ղեկավարում է Հայկական երաժշտական համաժողովը՝ հասարակական կազմակերպություն, որի ամե- նակարևոր նպատակը հայ ժամանակակից դասական երաժշտության զարգա- ցումն ու տարածումն է ինչպես Հայաստանում, այնպես էլ արտասահմանում: Համաժողովը բաղկացած է ինչպես կոմպոզիտորներից և երաժշտագետ- ներից, այնպես էլ կատարողներից: Կազմավորման առաջին փուլում այն հա- մախմբել և միավորել է երաժիշտ - համախոհների՝ կոմպոզիտորներ Լևոն Չառույանին, Մարտին Վարդազարյանին, Վահրամ Բաբայանին, Երվանդ Եր- կանյանին, Ռուբեն Սարգսյանին և երաժշտագետ Մարգարիտա Ռուֆսյանին: Հետզհետե կազմակերպությունը համալրվել է նորանոր ստեղծագործող անհատներով: Նրանց թվում են կոմպոզիտորներ Էդվարդ Միրզոյանը, Կոնս- տանտին Օրբելյանը, Կոնստանտին Պետրոսյանը, Սուրեն Չաքարյանը, Արմե- նուի Կարապետյանը, դաշնակահարներ Անահիտ Ներսիսյանը և Ռուզաննա Եսայանը, ջութակահար Վիկտոր Խաչատրյանը, երաժշտագետ Ալիսա Սար- գսյանը: Համաժողովի հետ սերտ համագործակցել են Հայաստանի կոմպո- ճիտորների միության նախագահ Արամ Սաթյանը, կոմպոզիտորներ Դավիթ

⁴ «Անհրապույր պատկերներ» բնորոշումը տվել է հենց ինքը՝ կոմպոզիտորը:

Սաքոյանը և Վարդան Աճեմյանը, դաշնակահարներ Հայկ Մելիքյանը և Արուս Աճեմյանը:

Համաժողովը սկզբնավորման առաջին տարիներից առ այսօր ծավալել է բուռն համերգային գործունեություն ոչ միայն Հայաստանում, այլև Բելգիայում (1999), Վրաստանում (2001), Հունգարիայում (2004), Բուլղարիայում (2009), ԱՄՆ-ում (2003), Ռուսաստանում, մի կողմից՝ քարոզելով հայ ժամանակակից կոմպոզիտորների ստեղծագործությունները, մյուս կողմից՝ մշակութային երկխոսություն ստեղծելով վերոնշյալ երկրների ու հայ երաժիշտների միջև: Համերգային գործունեությանը զուգահեռ նաև ակտիվ գործունեություն է ծավալել մրցույթների կազմակերպման գործում: Այսպես, 1996թ. բելգիահայ «Ամադեուս» կազմակերպության հետ համատեղ կազմակերպել է Ա. Խաչատրյանի անվան պատանի կոմպոզիտորների հանրապետական մրցույթը, Ա. Բաբաջանյանի անվան երիտասարդ կոմպոզիտորների մրցույթը և Ա. Խաչատրյանի ծննդյան 95-ամյակին նվիրված «Ամադեուս-98» մրցույթը (1998), Լ. Չիլինգիրյանի անվան երիտասարդ ջութակահարների առաջին ազգային մրցույթը (2000), Լ. Չիլինգիրյանի երկրորդ համահայկական մրցույթը՝ ջութակի, ալտի և թավջութակի համար (2001), Արամ Խաչատրյանի անվան միջազգային մրցույթը (2001), Երիտասարդ կոմպոզիտորների գործիքային ստեղծագործությունների մրցույթը (2013) և Երիտասարդ կոմպոզիտորների խմբերգային ստեղծագործությունների համահայկական մրցույթը (2016):

Համաժողովը կազմակերպել է նաև հանրապետական և միջազգային փառատոներ, այդ թվում՝ Արամ Խաչատրյանի 95-ամյակին նվիրված (1998), ՀՀ անկախության 20-ամյակին նվիրված (2011), Ա. Խաչատրյանի 100-ամյակին նվիրված փառատոները (2003):

Ի դեպ, համաժողովը տևական համագործակցության մեջ է ՀՀ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտի հետ: Հայկական երաժշտական համաժողովի նախագահ Լևոն Չաուշյանի նախաձեռնությամբ Արվեստի ինստիտուտի հիմնադրման 50-ամյակին նվիրված հոբելյանական միջոցառումների շարքում Ա. Խաչատրյանի տուն-թանգարանում կազմակերպվել է խմբերգային երաժշտության համերգ՝ միջազգային մրցույթների դափնեկիր «Սպեղանի» երգչախմբի կատարմամբ (գեղարվեստական ղեկավար ու խմբավար՝ Սարինա Ավթանդիլյան): Համերգի ընթացքում հնչել են Գ. Հենդելի, Վ. Մոցարտի, Լ. Չաուշյանի, Ե. Երկանյանի, Ե. Ուզալդեի, Դ. Սաքոյանի, Ա. Սպադավեկիայի, Ռ. Ռոջերսի, Լ. Կոմպանենցի, Վ. Սավելևի, Ս. Լուսիկյանի խմբերգային ստեղծա-

գործությունները⁵: Իսկ 2009թ. լույս է տեսել ՀՀ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտի երաժշտության բաժնի առաջատար գիտաշխատող, երաժշտագետ Մարգարիտա Ռուխկյանի «Портреты армянских композиторов» մենագրությունը, որտեղ ներկայացվել են կազմակերպության հիմնադիր անդամների ստեղծագործական դիմանկարները:

Լ. Չաուշյանի ջանքերով թողարկվել է բացառապես հայ ժամանակակից կոմպոզիտորների ստեղծագործությունների ծայնագրություններից բաղկացած 9 խտասալիկ: Համաժողովի գործունեության կարևորագույն ուղղություններից է ստեղծագործությունների լույսընծայումը. հրատարակվել է ավելի քան 30 ժողովածու:

3. Մանկավարժական գործունեություն

Երևանի Կոմիտասի անվան պետական կոնսերվատորիայի ստեղծագործական ամբիոնի պրոֆեսոր Լևոն Չաուշյանը զբաղվում է կադրերի պատրաստման գործով. նրա ստեղծագործական դասարանում են որպես կոմպոզիտորներ ձևավորվել հայ կոմպոզիտորական դպրոցի երիտասարդական թևը ներկայացնող մի շարք ստեղծագործողներ (Արսեն Բաբաջանյան, Տիգրան Ասլանյան, Արփինե Կալինինա և ուրիշներ), ովքեր հաջողությամբ շարունակում են ստեղծագործական ակտիվ գործունեություն ծավալել ոչ միայն Հայաստանում, այլև արտերկրում: Լ. Չաուշյանի սաները բազմաթիվ միջազգային և հանրապետական մրցույթների դափնեկիրներ են, իսկ երիտասարդ կոմպոզիտոր Արփինե Կալինինան արժանացել է Ռուսաստանի Դաշնության համազգային «Տրիումֆ» մրցանակին և ոսկե մեդալի (2010): Հավատարիմ մնալով միրզոյանական դասավանդման ավանդույթներին՝ Լ. Չաուշյանի ստեղծագործական դասարանում նույնպես գերիշխում է անհատականության հանդեպ սկզբունքային դրսևորումը: Դասավանդման մեթոդաբանությունն առանձնանում է յուրաքանչյուր ուսանողի հանդեպ անհատական մոտեցմամբ, ինչը հնարավորություն է ընձեռում գտնելու ստեղծագործողի ուրույն ոճը և ընդգծելու անհատականությունը:

2016 թ. հոբեյանական է նաև Լ. Չաուշյանի համար. մայիսի 10-ին լրացել է նրա ծննդյան 70-ամյա հոբեյանը: Շնորհավորում ենք կոմպոզիտորին՝ մաղթելով քաջառողջություն և նորանոր ստեղծագործական ձեռքբերումներ:

⁵ Ասատրյան Ա., ՀՀ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտ-50, Երևան, ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատ., 2010, էջ 13:

ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ЛЕВОНА ЧАУШЯНА В ПЕРИОД НЕЗАВИСИМОСТИ РА⁶

ЛИЛИТ АРТЕМЯН

Деятельность композитора, пианиста, общественного деятеля, председателя Армянской музыкальной ассамблеи, профессора кафедры композиции Ереванской государственной консерватории имени Комитаса, Заслуженного деятеля искусств РА Левона Чаушяна в период независимости РА развивалась в трех основных направлениях: творческом, общественном и педагогическом.

Л. Чаушян является основателем (1994) и бессменным руководителем общественной организации *Армянская музыкальная ассамблея*. Деятельность Ассамблеи направлена на развитие и распространение армянской современной классической музыки в Армении и за рубежом. Ассамблея организовала и провела гастрольные концерты в Армении, Бельгии, Грузии, Венгрии, Болгарии, США, России, выпустила 9 компактных дисков, опубликовала более 30 сборников.

Ключевые слова – Левон Чаушян, Армянская музыкальная ассамблея, композитор, пианист, общественный деятель.

LEVON CHAUSHYAN'S CAREER IN THE YEARS OF INDEPENDENCE OF RA⁷

LILIT ARTEMYAN

The career of the composer, pianist, public figure, President of the Armenian Music Assembly, Honored Figure of Arts of Armenia, Professor of the Chair of Composition at Yerevan Komitas State Conservatory Levon Chaushyan evolved in three areas: creative work, public activity and teaching.

⁶ Исследование выполнено при финансовой поддержке Государственного комитета по науке МОН РА в рамках научного проекта № 16YR-6E045.

⁷ This work was supported by the RA MES State Committee of Science, in the frames of the research project № 16YR-6E045.

Prof. Chaushyan founded in 1994 and has been heading since the Armenian Music Assembly non-governmental organization, whose aim is to promote contemporary Armenian classical music in Armenia and abroad. The Assembly organized and gave guest concerts in Armenia, Belgium, Georgia, Hungary, Bulgaria, USA, Russia; issued 9 CDs; published over 30 collections.

Key words – Levon Chaushyan, Armenian Music Assembly, composer, pianist, public figure.